

אורות השבוע

ה' שבט תשס"ה

בא

גליון תורני
היוצא לאור ע"י
כולל זכרון שניאור

אור ה ל כ ה

בענין גדר "מוזוות" בנתינת דם דקרובן פסח

הרב משה ברוך רוזנשטיין

וכדי להסביר איך יצא להרמב"ם שגם רבי יוסי מודה שצריך להרחיק מן המשקוף טפח, עיין בכסף משנה ברמב"ם שם שמסביר דברי ר' יוסי בברייתא הנ"ל שדרש "וקשרתם-וכתבתם", וז"ל "הכי משמע מדאמר רבי יוסי מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה וכי היכי דקשירה דהויא בגובה הזרוע אינו בסוף גובהו אלא מרוחק מסוף גבהו קצת ה"נ כתיבה דילפינן מינה דהויא בגובה אינה בסוף הגובה אלא מרוחקת ממנו מעט דהיינו טפח כנ"ל לדעת רבינו". וא"כ הוי דרשה מיוחדת להל' מוזוה דאין לקובעו בגובה כ"כ.

אבל עדיין צריך בירור בשיטת הרמב"ם למה פסק דבעינן תחילת שליש עליון דוקא. ועיין בנקודת הכסף ביו"ד ריש סי' רפ"ט שתמה על אלו שנהגו כדברי הרמב"ם ושו"ע (שהעתיק לשון הרמב"ם לדינא) והקפידו לקבוע מוזוותיהם דוקא בתחילת השליש העליון. שאע"פ שכתב כן בשו"ע, הרי כמעט כל הראשונים חולקים על הרמב"ם בדין זה. ובתוך דבריו הסביר שיטת הרמב"ם שב' דינים אלו באמת הא בהא תליא. שכיון שהרמב"ם ס"ל שדרשינן שטפח סמוך למשקוף מעכב אפי' בדיעבד, ס"ל שהדין שצריך לקובעו בתחילה של השליש העליון הוא בתורת הרוחקה, דהיינו כסייג שלא יבא לקובעו בטפח סמוך למשקוף. משא"כ לשאר הראשונים שס"ל שלא קיי"ל כר' יוסי, א"כ כל השליש העליון כשר לכתחילה.

ובאמת לפי מהלך זה בנקה"כ, אולי יש ליישב המנהג העולם, שנהגין לקבוע המוזוה בגובה בפצים, שיהי מנהג זה נכון אפילו לשיטת הרמב"ם ושו"ע. שלכאור' יש להקשות טובא על הש"ך בהסבר זה. שמשמע מלשון הרמב"ם, וכן קיי"ל לדינא, (עיין ש"ך רפט' סק"ד), שאפי' כל שהוא למטה מהשליש העליון הוי פסול (אם לא בפתח גבוה הרבה - עיין בש"ך שם). וא"כ לכאור' ביאור הנקוה"כ מרפסן איגרא. דאיך אפשר לומר שצריך לקבוע דוקא בתחילת שליש עליון, כדי להרחיקנו מטפח הסמוך למשקוף - באופן שאם יהיה כל שהוא ממש למטה ממנה יפסול קביעות המוזוה! אלא ע"כ צ"ל שס"ל להש"ך שאפי' להרמב"ם ושו"ע אין שום צד או מעלה לקבוע המוזוה דוקא בתחילת השליש העליון, אלא שכוונתם היתה להזהיר אלו שרצו לקבוע מוזוותיהם בגובה יותר מדי בשליש העליון, וכדי להרחיקם מזה הורו לקבוע ב"תחילת" השליש העליון אבל פשוט שכוונתם היתה "תחילת" לאפוקי "סוף" הפצים. אבל לכאור' לא עלה על דעתם שיהיו אלו שידקדקו לקבוע מוזוותיהם דוקא במקום "מסוכן" כזה. ודו"ק ופשוט הוא שזה כוונתם לפי הש"ך בנקה"כ.

עכ"פ יוצא מהנ"ל שלשיטת הרמב"ם, כל דיני מקום קביעות המוזוה הם דוקא לענין מוזוה ואין ללמוד מהם לדיני נתינת הדם על המוזוות.

כתיב בפרשתינו (יב"ז): "ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המוזוות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אותו בהם." ויש לעיין, אם כדי לקיים ציווי זה, היה הקפדה על איזה מקום בדיוק במוזוות הפתח ליתן הדם, דאולי כמו שמצאנו גדרים והלכות במקומות אחרים שנוגעים למוזוות הפתח, היה ג"כ בציווי זה איזה גדרים או הלכות.

ועיין בגמ' מנחות (לג.) בענין מקום קביעות המוזוה, א"ר זירא אמר רב מתנא אמר שמואל: מצוה להניחה בתחלת שליש העליון (רש"י: ימדוד מלמטה שני שליש הפתח ולכשיכנס לתחילת שליש העליון יתן המוזוה). ורב הונא אמר: מגביה מן הקרקע טפח, ומרחיק מן הקורה טפח, וכל הפתח כולו כשר למוזוה. מיתבי: מגביה מן הקרקע טפח, ומרחיק מן הקורה טפח, וכל הפתח כולו כשר למוזוה, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: וקשרתם וכתבתם, מה קשירה בגובה, אף כתיבה בגובה. בשלמא לרב הונא, הוא דאמר כר' יהודה, אלא לשמואל דאמר כמאן? לא כר' יהודה ולא כר' יוסי! אמר ר"ה בריה דרב נתן: לעולם כרבי יוסי, ומאי תחילת שליש העליון דקא אמר? להרחיקה, שלא להרחיקה מן הקורה של מעלה יותר משליש, עכ"ל הגמ'. ולהלכה, אף שזה פשוט דפסקינן כרבי יוסי, מ"מ יש שני דינים היוצאים מן הגמ', שפליגי בהן הראשונים. א) אם יש דין למסקנא שיש לכתחילה לקבוע את המוזוה בתחילת השליש עליון דוקא. וב) אם רבי יוסי מודה שבטפח הסמוך למשקוף פסולה.

הראשונים, כמעט רובם ככולם, ס"ל כמש"כ הרא"ש (בהלכות קטנות להרא"ש הלכות מוזוה ס"ו) וז"ל "מצוה להניחה בתחילת שליש העליון, פי שלא ירחיק מן המשקוף יותר משליש גובהו של פתח. אבל יכול לתנה בגובהו של פתח עד המשקוף". וס"ל דלמסקנת הסוגיא, מותר לקבוע המוזוה בכל מקום שירצה בשליש עליון ואפי' בטפח הסמוך למשקוף. ולכאור' כן מוכח ממסקנת הגמ' שקיי"ל כר' יוסי שס"ל שרק צריך לקבועו "בגובה" ולא משמע מיניה שיש הקפדה לקבועו דוקא בתחילת השליש העליון וכן שאין הקפדה להרחיקה טפח מן המשקוף, דלא קיי"ל כר' יהודה בברייתא, ומהיכא תיתי לומר שרבי יוסי מודה לזה.

אמנם עיין ברמב"ם (הלכות תפילין ומוזוה פ"ו הי"ב) וז"ל, "והיכן קובעים את המוזוה בתוך חלל של פתח בטפח הסמוך לחוץ בתחלת שליש העליון של גובה השער, ואם קבעה למעלה מזה כשרה, והוא שירחיקנה מן המשקוף טפח", עכ"ל. מוכח מהרמב"ם שהוא ז"ל חולק על הרא"ש בב' דינים אלו - שצריך לכתחילה לקבוע המוזוה בתחילת השליש העליון דוקא, וכן שאין יכול לקובעו בטפח הסמוך למשקוף. ובאמת צריך להבין איך הרמב"ם למד הסוגיא שיצא לו דינים אלו, ואם יש ללמוד מדיני מוזוה ל"דיני" הדם על מוזוות ומשקוף דמצרים.

להרחיקה טפח לכו"ע? וע"כ צ"ל שלרש"י, וגם להרמב"ם אליבא דרבי יהודה ורב הונא, הטעם הוא מסברא, שטפח הסמוך למשקוף דינו כמשקוף ובטל לגביה, או עו"ל שבטפח הסמוך אינו ניכר כ"כ שהוא על הפצים ולא על המשקוף, וצריך להיות ניכר שהוא "על מוזוות ביתך" דוקא (ובאמת שוב מצאתי בקרן אורה שכתב כטעם הראשון - שטפח הסמוך דינו כמשקוף עצמו). וא"כ אולי י"ל שלפי טעם זה אין זה דין מיוחד להלכות מוזוה כלל, ואולי בכל מצוה שהוא נוגע למוזוות הפתח צריך הרחקת טפח, וא"כ אולי ה"ה ב"זנתנו על שתי המוזוות".

אבל מהלך של הכ"מ הנ"ל בדין הרחקת טפח אינו לכו"ע. ראשית, שדברי הכ"מ אינם אלא אליבא דרבי יוסי, אבל בדעת רבי יהודה ורב הונא צריך טעם אחר לפסול של טפח הסמוך למשקוף וטפח הסמוך לקרקע, שהרי הם אינם דורשים "וקשרתם-וכתבתם" כלל. ועוד, אליבא דרש"י א"א לומר הסברו של הכ"מ. שעיין במנחות בפרש"י ד"ה מה קשירת תפלין בגובה הראש וז"ל, "כדאמרי בהאי פירקא מקום שמוחו של תינוק רופס", עכ"ל. א"כ מוכח שהא דל" יוסי דרשינן מתפלין, דרשינן מתפלין של ראש דוקא ודלא כדברי הכ"מ שלמד הדרשה מתש"י. א"כ יל"ע בשיטת רש"י למה צריך

הרב רוזנשטיין מחברי הכולל

אור מקרא

"והי כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת וגו'"

הרב אפרים טווערסקי
רב דביהכ"נ תפארת ישראל

ישראל ראוי להגאל מצד מעשיהם ואעפ"כ גאלם השי"ת באיתערותא דלעילא שלא כדרכו תמיד עם בריותיו, מדה זו נקראת "יד חזקה". ואיתא בשם האריז"ל שכן הוא בכל שנה ושנה בליל התקדש חג הפסח, משפיע עלינו השי"ת התעוררות דקדושה מלמעלה בלי שנעשה לזה שום התעוררות מאתנו, ובלי שנהי' ראויים לכך, כמו שהי' בשעת יציאת מצרים. והנה איתא בשה"ק (באמ"ח מאור ושמש ועוד) דאיכא נפק"מ בעצם שימוש המצוה בין זמן שאנו מעוררים את עצמינו לקיימה באיתערותא דלתתא, ובין זמן שאנו מקיימים אותה ע"י התעוררות מלמעלה, דכשאנו מעוררים א"ע לקיים את המצוה, אז המצוה משמשות כמשפיע, לעורר אהבת השי"ת אלינו שהוא יחזור וישפיע עלינו מטובו, משא"כ כשאנו מקיימים את המצוה ע"י איתערותא דלעילא, אז המצוה משמשות ככלים המקבלים את ההתעוררות מלמעלה שלא נאבדנו וכמש"כ הרמב"ן עה"פ "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ" עיי"ש. ונמצא לפי"ז דבכל שנה ושנה כשאנו מקיימים בליל פסח, פסח מצה ומרור, בעת אשר מערה עלינו השי"ת רוח טהרה ממרום באיתערותא דלעילא, משמשות מצוה האלו ככלים המקבלים את ההתעוררות ולא כמשפיעים כמו שאר המצוה שאנו מקיימים בכל ימות השנה. ואפשר לומר דכשאנו מקיימים מצוה בבחי' איתערותא דלתתא שהם בבחי' משפיעים כנ"ל, נקראים המצוה בשם "זה" לשון זכר, מאחר שהם משפיעים, ומשפיע הוא בחי' זכר, וכשאנו מקיימים מצוה ע"י התעוררות מלמעלה שאנו המצוה הם בבחי' מקבלים כנ"ל, אז נקראים בשם "זאת" לשון נקבה שנקבה היא בחי' מקבל. והיינו שאלת הבן "מה זאת" פי מפני מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שהמצוה שאנו מקיימים בלילה הזה הם בבחי' "זאת" בחי' מקבלים, ואילו המצוה שאנו מקיימים בכל השנה הם בבחי' משפיעים בחי' "זה" וכנ"ל, וע"ז אנו משיבין לו "בחזוק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים" דכיון דיציאת מצרים היתה בבחי' "חזוק יד" באיתערותא דלעילא בלבד בלי שום התעוררות מאתנו וכמש"כ הבינה לעתים הנ"ל, וכן הוא בכל שנה ושנה, שמערה עלינו השי"ת התעוררות דקדושה מלמעלה, ע"כ אנו מקיימים המצוה בלילה הזה בבחי' "זאת" בחי' מקבל כדי שנוכל להחזיק את ההתעוררות ולא נאבדנו ח"ו. יהי"ר ש"כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות" בביאת גוא"צ ב"ב אמן.

"והי כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים." צ"ל על מה בדיוק שואל בן ה"תם" "מה זאת"? ומהו התשובה שאנו משיבין אותו? והנראה בזה לענ"ד הוא עפ"י הידוע לנו מפי ספרים וסופרים אשר עיקר כוונת הבורא ית' בבריאת עולמו לא הי' משום שצריך לעבודתו חלילה כי כלום חסר מבית המלך, אלא משום שהבורא ית"ש הוא תכלית הטוב, וטבע הטוב הוא להטיב, ע"כ ברא את בראויו כדי שיוכל להטיב להם מעוצם טובו, וע"כ צוונו במצותיו עשה ולא תעשה ונתן לנו הכח לבחור בטוב או להיפך ח"ו, כדי שגיגע לנו עוצם טובו עפ"י דין ע"י שנבחר לעשות הטוב בעיני ולמאוס ברע, ועי"ז הוה הטבה בשלימות, דאל"ה הי' בבחי' נהמא דכיסופא ולא הי' ההטבה בשלימות, ועד"ז איתא בזה"ק דכשאדם מקיים איזה מצוה עושה בזה "איתערותא דלתתא" דהיינו התעוררות מלמטה, שמעורר ע"י קיום המצוה רצון העליון להטיב לברואיו, ונמצא שע"י קיום המצוה ממשיך על עצמו ועל כל העולם ברכות והשפעות טובות ברוחניות ובגשמיות. והנה אע"פ שתכלית הבריאה היתה שישראל יעשו איתערותא דלתתא לעורר עי"ז רצון העליון להטיב לברואיו, מ"מ לפעמים כשרואה הבורא ית' שאין ישראל מתעוררים מאליהם, אז יערה עליהם רוח ממרום ב"איתערותא דלעילא", לעוררם מלמעלה שישובו אליו לשמוע בקולו ולשמור מצותיו ולדבקה בו. וכן הי' בעת צאתנו מארץ מצרים שלא הי' לנו שום זכות לצאת כדכ" וזאת ערום וערי", שהיו בני ישראל ערומים מן המצוה ומשוקעים במ"ט שערי טומאה ולא הי' שום איתערותא דלתתא לעורר רצון העליון להטיב לנו לגאלנו, אעפ"כ נגלה עלינו מלך מלכי המלכים וגאל אותנו באיתערותא דלעילא, וכמו שפי' הרה"ק ר"ב ממעוזבו זי"ע את הפ' בפרשתנו (י"ב כ"ג) "ופסח ה' על הפתח", שאע"פ שבאופן כללי מבקש השי"ת מאתנו "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם", דהיינו ענין האיתערותא דלתתא הנ"ל, מ"מ בעת יציאת מצרים שלא הי' שום התעוררות מצידינו "פסח ה' על הפתח", כביכול ויתר השי"ת ע"ז שאנחנו נפתח פתח, ונגלה עלינו וגאל אותנו באיתערותא דלעילא בלבד. ובספר בינה לעתים איתא שזהו ענין ה"חזוק יד" המוזכר ביציאת מצרים שלכא"ו האיך יתכן חזוק יד או חלישת יד אצל הבורא ית' הכל יכול? אלא הענין הוא כנ"ל דכיון שלא הי'